

українців з Надбужжя. У статті *Південний Буг* були б незайвими відомості про те, що в українській мові існує синонімічний гідронім *Бог*, який і досі побутує на Поділлі. Протиставлення *Західний Буг* — *Південний Буг* цілком книжне й принесене з інших традицій. Як нам здається, виокремлення *галичан* як етнічної групи українців (с. 97) — досить дискусійне питання. Скажімо, згадані в матеріалах *лемки*, *бойки* й *гуцули* також можуть бути галичанами.

На жаль, до «Лінгвокраїнознавчого словника власних назв української мови» не подано списку (скорочень) назв джерел (напевно, вони є в повному варіанті праці), що унеможливило з'ясування авторства цитат, уміщених у словникових статтях. У цих цитатах, запозичених з легенд, часто наведена народна етимологія назви, що може істотно відрізнитися від наукової, як-от: «Говерло! Говерло! — розповідали ті, що повернулися. Це по-мадярськи означало, що вершина вся в снігу. Такого дива люди, які прийшли сюди з далекої мадярської рівнини, ще не бачили: щоб серед літа — і сніг. Відтоді й гора названа Говерлою — сніжною горою» (с. 96) або «А горам на честь Карпа дали ймення Карпати» (с. 97). Було б бажано, щоб реестр слова матеріалів містили наголоси.

У третьому розділі рецензованої праці подано матеріали до словника компліментів та до словника молодіжного сленгу. Комплімент жінці «З вами — хоч під вельон» (с. 107), напевно, логічніше виправити на «З вами — хоч під вінець», адже *вельон* (*фату*) носить тільки наречена, а *вінець* призначений для пари — чоловіка й жінки. У тлу-

маченні матеріалів до словника молодіжного сленгу треба скрізь замінити написання «з коноплі» (с. 125, 131) на *з конопель* — літературну форму родового відмінка множини іменника *коноплі*.

В останньому, четвертому, розділі О. Кровицька вміщує свої рецензії на мовознавчі праці. Дослідниця детально аналізує «Походження назв населених пунктів Покуття» Д. Бучка (Львів, 1990), монографію Б. Галаса «Ф. С. Шимкевич як лексикограф і українське словникарство (кінець XVIII — початок XX ст.)» (Ужгород, 1995), розвідку В. Котович «Походження назв населених пунктів Опілля» (Дрогобич, 2000), бібліографічний покажчик Т. Кульчицької «Українська лексикографія XIII–XX ст.» (Львів, 1998) та «Короткий словник жаргонної лексики української мови» Л. Ставицької (Київ, 2004). Спостереження та зауваження О. Кровицької сприятимуть поліпшенню зазначених праць.

Під час перевидання рецензованої праці авторці варто узгодити деякі аббревіатури, скорочення, звірити написання прізвищ і т. ін.

Звичайно, всі наведені тут зауваження мають рекомендаційний характер і не впливають на цілком позитивну оцінку «Української лексикографії» О. Кровицької. Наважимося твердити, що книжка містить багато сконденсованих ідей, часом пунктирно позначених. Коли їх розвинути, можна створити працю, яка набуде великого значення для нашої філології.

Т. ЦИМБАЛЮК-СКОПНЕНКО

Šiřková R., Savický N.

UKRAJINSKO-ČESKÝ A ČESKO-UKRAJINSKÝ SLOVNÍK

Praha : Leda, 2008.— 1026 s.

Чеська україністика поповнилася новим перекладним словником — Українсько-чеським та чесько-українським, який підготували науковці Слов'янського інституту Чеської академії наук Р. Шишкова і М. Савицький. Автори добре обізнані з проблемами теорії двомовної лексикографії, мають великий практичний досвід лексикографічної праці. Вони є укладачами двотомного Українсько-чеського словника (Прага, 1994–1996), а Р. Шишкова була одним з редакторів

двотомного Чесько-українського словника (К., 1988–1989). Потреба в новому перекладному словнику була нагальною з огляду на актуальні зміни в лексиконах сучасних мов, зумовлені динамічними процесами в соціально-економічному, політичному, культурному, інформаційному житті як чеського, так і українського суспільства. Нові поняття, терміни, запозичення з інших мов, передусім з англійської, неосемантизми — всі ці лексичні явища зафіксовані у новому словнику.

Укладачі рецензованого словника використали новітні українські та чеські лексикографічні видання, зокрема колективні праці «Український орфографічний словник» (К., 2007), «Українсько-російський словник (сфера ділового спілкування)» (К., 2000), «Nová slova v češtině (Slovník neologizmů)» (Прага, 1998, 2004), «Nový akademický slovník cizích slov» (Прага, 2005), Чеський національний корпус, сучасні джерела в Інтернеті.

Рецензований словник в українсько-чеській частині містить 24 300 українських виразів та 33 200 їх чеських еквівалентів, а в оберненій, чесько-українській частині, — 32 400 чеських виразів та 55 100 їх українських еквівалентів. Отже, це невеликі за обсягом словники, відбір лексем для яких є нелегким завданням. Зазначимо, що з ним автори впоралися добре: їм вдалося втиснути в такий невеликий обсяг не лише найчастотнішу загальноживану літературну лексику, а й найпоширенішу суспільно-політичну, науково-технічну, економічну, спортивну термінологію, а також фразеологію.

Як зазначається у «Вступі», «реєстр не включає слова периферійні, застарілі чи діалектні, а намагається відобразити загальну тенденцію термінологічних слів і виразів проникати в письмову та усну форми літературної мови навіть у її розмовній версії» (с.14). Щоправда, не завжди авторам вдається уникати слів, що перебувають на периферії української літературної норми (*ум, п'єрса, наріцла, пацьорка*), чи є спеціальними (*уклобн*), історизмами (*кріп'як, п'яницина*) або ж переходять в історизми (*витверезник*).

У словнику наявна чітка граматична, семантична й стилістична кваліфікації. До кожного реєстрового слова наводяться граматичні відомості, вказівки на належність до певної частини мови. Згідно з традиціями сучасної слов'янської лексикографії, у іменників подається закінчення родового відмінка, при дієсловах наводяться форми 1-ої особи однини і 3-ої особи множини та зазначається їх вид — доконаний / недоконаний. Якщо при відмінюванні або при дієвідмінюванні в основі слова відбуваються фонетичні зміни, наводяться, крім закінчення, й змінна частина слова, іноді й усе слово, напр.: *гр'єб'їнь, еня т.; брід, броду т.; ухоп'їти, ухоплю, ухоплять; мост'їти, мощу, мостять і под.* Послідовно передається чергування у — в. Слова, в яких на початку наявне чергування у — в, подаються, як правило, під у-, а варіанти з початковим в- наводяться на своєму абетковому місці з посиланням на літеру у-, як, наприклад, *вшанувати див. ушанувати, вчений див. учений*, хоча й не обійшлося, на наш погляд, без зайвих дублювань, за рахунок яких можна було б реєстр розширити, як от: *ухо див. вухо*.

Семантична розробка реєстрових слів здійснюється через їх валентність, ситуативний, а головне — сучасний контекст лексеми. Вияв типової сполучуваності дає змогу чітко розрізнити фрагменти семантичного поля між синонімами, визначити можливі сфери їх взаємозамінності та сфери неприпустимого при перекладі заміщення однієї лексеми іншою, див., наприклад, розробку семантики українських лексем *допуст'їти, майстер, п'євний, чеських obracet, platit, smysl* та ін. Важливою методологічною засадою є послідовне наведення можливих граматичних відмінностей щодо роду іменників, виду та керування дієслів і розбіжностей у прийменникових відмінках, що підносить його значення як словника навчального типу, пор.: *згадувати кого що, про кого, про що vzpomínat na koho, na co; спадати (на думку) кому napadat koho; турбуватися (про д'їтеу) starat se o koho, pečovati o koho; смакувати що, чим pochutnávati si na čem*.

У рецензованому словнику добре представлена диференціація лексем і виразів у стилістичному плані. Як відомо, така особливість національної чеської мови, як *obecná čeština* («розмовна нелітературна мова»), що перебуває десь посередині між українським просторіччям і розмовним функціональним стилем, викликає чималі труднощі при передачі українською мовою. Спираючись на багатий лексикографічний досвід авторам вдалося дібрати стилістично співвіднесені відповідники та ввести у словник поширені в обох мовах слова розмовного стилю, включаючи жаргонізми, такі як *мент, пер'єверт, šlapka* «панельна шлюха / шльондра», *veget* «кайф».

Як зазначалося, словник, за задумом укладачів, повинен відображати сучасний стан української та чеської мов з урахуванням передусім нових явищ та реалій у сучасному житті України та Чехії. Автори з цим упоралися, вони впровадили численні запозичення, нові слова і значення, які дотепер у двомовних словниках цих мов не фіксувалися, напр.: *вєб-сторінка, мейл, мейлувати, менеджєр, менеджмент, тендер, теракт, сайт, самвідав, пам'ять (комп'ютера), пікетувальник; апартамн і апартамн (апартамент), bodyguard «охоронець», dealer «дилер», disketa «дискета», euro «євро», euroregion «єврорегіон», image «імідж», internet «Інтернет», internetovú «інтернетний», kolečkové brusle «ролики», leasing «лізинг», mejkap і make-up «макіяж», notebook «ноутбук», skener і scanner «сканер», sponzor «спонсор», show і šou «шоу», xerox «ксерокс». Щоправда, низка слів не потрапила до словника, очевидно, за браком місця (*бізнесмен — byznymen, бутик — butik, висловлюватися —**

artikulovat, podія, випадок — kauza) або ж міститься лише в одній із його частин (*diskuzi- denm, maklěř, lobbovat, skenovat, céděčko, šikana, zabukovat (jízdenku)*).

Важливим для користувача є подання ономастичного матеріалу. Автори вважають за доцільне наводити «еквіваленти географічних назв України як у формі, в якій вони вже узвичаїлися в чеській мові (*Kyjev, Dněpr, Dněstr*), так і у формі, ближчій до української вимови (*Kyjiv*)» (с. 8, 13), хоч у самому словнику форми *Kyjiv* ми не відшукали.

Позитивним є те, що праця містить окремі словнички найуживаніших українських та чеських абreviatur і скорочень, адже пошук адекватних відповідників завжди становив для користувачів певні труднощі. Не останню роль відіграє і той факт, що словник видруковано великим шрифтом і це значно полегшує роботу з ним.

На жаль, невеликий обсяг словника, як української, так і чеської частин, унеможливив докладну розробку окремих словникових статей, а тому деякі з них мають суто перекладний характер і не подають можливих контекстів, напр.: *дружба* ž. přátelství s.; *мати* matka; *лаконічний* lako-

nický; *nabízet* пропонувати; *rozesmát se* розсміятися; *tavený* плавлений, *správný* правильний, *sporák m.* плита ž. та ін. Скажімо, з погляду користувача, який слабо володіє чеською мовою, не зрозуміло, про яку плиту йдеться в останньому прикладі — про великий плаский уламок каменя, металу чи про кухонну пліт. Трапляються окремі недогляди, напр.: *параолімпійські ігри* замість нормативного *параолімпійські ігри*, *Алжир* і похідні *алжирець, алжирка, алжирський* замість нормативного *Алжир* і под.

Висловлені в рецензії зауваження не применшують високої оцінки нової праці чеських колег. Напі побажання, можливо, стануть у пригоді при її перевиданні. У ситуації, коли академічний двотомний «Чесько-український словник» уже давно став раритетом, рецензований словник частково заповнить цю лакуну. Він прислужиться як українцям, так і чехам — усім, хто потребує перекладати тексти сучасної періодичної преси, публіцистичних видань, художньої літератури та хто користується українською і чеською мовами як засобом усної комунікації.

Л. ДАНИЛЕНКО